

प्राज्ञिक लेखनमा अभिलेखीकरण पद्धति

डा. गोविन्दप्रसाद लुङ्टेल

नेपाली विभाग, त्रिचन्द्र बहुमुखी क्याम्पस, त्रिवि, नेपाल

Email : luitelgobinda@gmail.com

सार

प्राज्ञिक लेखनअन्तर्गत अभिलेखीकरण पद्धतिको परिचय र यसको प्रयोगसँग सम्बद्ध भई प्रस्तुत लेखमा अभिलेखीकरण पद्धतिको सैद्धान्तिक आधारको निरूपण गरिएको छ। प्राज्ञिक लेखनमा अभिलेखीकरण पद्धतिले उद्धरण तथा सन्दर्भसामग्रीको व्यवस्थापनलाई बुभाउँछ। यसअन्तर्गत रहेर प्रस्तुत आलेखमा उद्धरणको प्रयोग, कोष्ठकीय सन्दर्भ टिप्पणी तथा सन्दर्भसामग्री सूचीकरणको व्यवस्थापन एवम् तिनको अन्तरसम्बन्धको विश्लेषण गरिएको छ। प्राज्ञिक लेखन तर्क पद्धतिमा आधारित वस्तुपरक, व्यवस्थित एवम् वैज्ञानिक लेखन भएकाले यो निश्चित पद्धतिमा आधारित हुन्छ। प्राज्ञिक लेखनको अभिलेखीकरण पद्धति यसै विषयसँग सम्बद्ध भएको हुनाले अभिलेखन पद्धतिको सैद्धान्तिक आधारको स्थापना यस अध्ययनमा गरिएको छ। यसका लागि सामग्रीका रूपमा विभिन्न शोधप्रतिवेदन र शोधसँग सम्बद्ध पुस्तक तथा लेखहरूलाई छनौट गरिएको छ। सामग्री छनौट गर्दा नमुना पद्धतिको प्रयोग गरिएको छ। सामग्री विश्लेषणमा गुणात्मक अध्ययन पद्धतिको अवलम्बन गरिएको छ। यो सैद्धान्तिक अध्ययन भएकाले यसमा निष्कर्षको सामान्यीकरणमार्फत अभिलेखीकरण पद्धतिको सैद्धान्तिक स्वरूपको निर्माण गरिएको छ। अभिलेखीकरण पद्धतिको समुचित प्रयोगबाट नै उपयुक्त प्राज्ञिक लेखन गर्न सम्भव हुने हुनाले प्राज्ञिक लेखकलाई यसको राम्रो देखल हुनु आवश्यक छ भन्ने निष्कर्ष यस लेखमा प्रस्तुत छ। नेपाली भाषाका लागि छुट्टै अभिलेखीकरण पद्धतिको आवश्यकता रहेकाले यसका लागि हालको प्रयोगको अवस्था र नेपाली भाषाको अनुकूलताका दृष्टिले एपिए शैलीलाई आधार मानी त्यसलाई अनुकूलन गर्नु उपयुक्त हुन्छ भन्ने कुरालाई प्राप्तिका रूपमा प्रस्तुत गरिएको छ। यस अध्ययनले त्यसका निम्ति एउटा सैद्धान्तिक आधार दिएको कुरा यसमा प्रस्तुत छ।

मुख्य शब्दावली : अन्तर्पाठ, उद्धरण, कोष्ठकीय टिप्पणी, सन्दर्भ, सामग्री सूचीकरण।

विषयपरिचय

प्राज्ञिक लेखन वैज्ञानिक विधिको प्रयोग गरेर लेखिने विशिष्ट प्रकारको लेखन हो। यो औपचारिक किसिमको हुन्छ र यसमा प्रामाणिक एवम् तार्किक कुराहरूमा जोड दिइन्छ। बौद्धिकता, वस्तुनिष्ठता, समस्यामूलकता, तार्किक संरचना, उद्धरण तथा सन्दर्भ सामग्रीको प्रयोग तथा पूर्वाग्रहरहितता प्राज्ञिक लेखनका विशेषताहरू हुन्। प्राज्ञिक लेखनले नयाँ ज्ञान, सत्य वा तथ्यको उद्घाटन गर्ने हुनाले यसलाई अनुसन्धानमूलक लेखन पनि भनिन्छ। यसअन्तर्गत अनुसन्धानमूलक लेख, लघु अनुसन्धान, अध्ययनपत्र,

शोध आदि पर्दछन् । यो प्राज्ञिक संस्थासँग सम्बद्ध औपचारिक लेखन भएकाले यो निश्चित विधि वा पद्धतिमा आधारित हुन्छ । प्राज्ञिक लेखनले समस्याको समाधान खोज्ने हुनाले यो मानवजीवनका लागि ज्यादै महत्त्वपूर्ण र उपयोगी हुन्छ । यसबाट व्यक्तिको व्यक्तित्व विकास पनि हुन्छ । यसबाट नयाँ ज्ञानको प्राप्ति, विस्तार र वृद्धि हुने हुनाले समाज गतिशील बन्दछ । सामाजिक तथा मानवीय क्रियाकलापमा प्राज्ञिक लेखनको विशिष्ट भूमिका र महत्त्व रहन्छ किनभने मानिसले आजसम्म प्राप्त गरेका उपलब्धिहरू शोध वा अनुसन्धानकै परिणति हुन् । अनुसन्धानले हामीलाई विगतलाई मूल्याङ्कन गर्दै थप गन्तव्य निर्धारण गर्न मार्ग निर्देश गर्दछ । नयाँ तथ्यको उद्घाटन, बौद्धिकताको विकास, नयाँ सिद्धान्त र प्रयोगहरूको विकास, शैक्षिक एवम् प्राज्ञिक कार्यको उन्नयन, घटनाको सत्यतथ्यको निरूपण जस्ता मानजीवनसँग सम्बद्ध बहुआयामिक पक्षमा प्राज्ञिक लेखनको विशिष्ट महत्त्व रहेको पाइन्छ । प्राज्ञिक लेखनमा उद्धरण तथा सन्दर्भसामग्रीको व्यवस्थापनलाई नै अभिलेखीकरण पद्धति (Documentation System) भनिन्छ । यसअन्तर्गत उद्धरणको प्रयोग (Use of quotation), कोष्ठकीय सन्दर्भ टिप्पणी (parenthetical Citation Note) र सन्दर्भसामग्री (References/Bibliography/Works Cited) गरी तीनवटा कुराहरू पर्दछन् । प्राज्ञिक लेखनलाई व्यवस्थित ढङ्गले सम्पन्न गर्नका लागि उद्धरणको आनुपातिक प्रयोग, कोष्ठकीय सन्दर्भ टिप्पणी तथा सन्दर्भ सामग्रीको उचित प्रयोग आवश्यक हुन्छ । यसले प्राज्ञिक लेखनलाई वस्तुनिष्ठ, विश्वसनीय र प्रामाणिक बनाउनुका साथै साहित्यिक/बौद्धिक चोरी (plagiarism) बाट पनि बचाउँछ । प्राज्ञिक लेखनमा अभिलेखन पद्धतिको उचित प्रयोग नहुँदा त्यस्तो लेखन निष्कर्षमा नपुग्न सक्छ भने पुगी नै हाले पनि त्यसको वैधता नहुन सक्छ । यस सन्दर्भमा प्राज्ञिक लेखनको अभिलेखीकरण पद्धति कस्तो हुन्छ भन्ने जिज्ञासा स्वाभाविक रूपमा उठ्छ । प्राज्ञिक लेखनको अभिलेखीकरण पद्धतिका बारेमा चर्चापरिचर्चा गरिएको पाइए पनि नेपाली भाषा र विषयमा आधारित भई समग्र अभिलेखन पद्धतिका बारेमा विश्लेषण गरिएको सामग्रीको भने अभाव रहेको पाइन्छ । यसबाट अभिलेखीकरण पद्धतिको सैद्धान्तिक पक्षको विस्तृत अध्ययन आवश्यक देखिन्छ । यस लेखमा यही तथ्यलाई दृष्टिगत गर्दै प्राज्ञिक लेखनमा अभिलेखीकरण पद्धतिको प्रयोग कसरी गरिन्छ र यसका अन्तर्निहित तत्त्वहरू केके हुन् भन्ने प्राज्ञिक जिज्ञासालाई नै यस अध्ययनको प्रमुख समस्या बनाइएको छ । यसर्थ प्रस्तुत लेख प्राज्ञिक लेखनलाई व्यवस्थित बनाउनका लागि उद्धरण, कोष्ठकीय सन्दर्भ टिप्पणी तथा सन्दर्भ सामग्रीको उचित प्रयोग कसरी गरिन्छ भन्ने अनुसन्धेय समस्याको समाधानमा केन्द्रित रहेको छ । यस अध्ययनले प्राज्ञिक लेखनको अभिलेखीकरण पद्धतिको नवीन सैद्धान्तिक आधार दिई अध्ययन परम्परामा नयाँ आयाम थप्ने हुनाले यो अध्ययन महत्त्वपूर्ण एवम् औचित्यपूर्णसमेत रहेको छ ।

अध्ययनविधि तथा विश्लेषणको ढाँचा

प्रस्तुत अध्ययन सैद्धान्तिक हो र यसमा पुस्तकालयीय कार्यबाट सामग्री सङ्कलन गरिएको छ । सङ्कलित सामग्रीहरूको सत्यापन गरी त्यसकै आधारमा सामग्री विश्लेषण एवम् अर्थापन कार्य सम्पन्न भएको छ । विश्लेषणका क्रममा तथ्यहरू सङ्कलन गरी अर्थापनका माध्यमबाट तिनको सामान्यीकरणमार्फत सैद्धान्तिक आधार स्थापना गरिएको छ । यसमा अनुसन्धान एवम् प्राज्ञिक लेखनसँग सम्बद्ध सैद्धान्तिक

एवम् प्रायोगिक पक्षका पुस्तकहरू आधारभूत तथा द्वितीयक सामग्रीका रूपमा रहेका छन्। सामग्रीको विश्लेषण गर्दा निरीक्षण, परीक्षण एवम् सामान्यीकरणको वैज्ञानिक विधि अपनाइएको छ। यसअन्तर्गत प्रयुक्त विशिष्ट शब्दावलीको पारिभाषिकीकरण पनि गरिएको छ। सैद्धान्तिक आधारसँगसँगै त्यसलाई पुष्टि गर्ने गरी नमुनाका रूपमा प्रायोगिक कार्य पनि प्रस्तुत गरिएको छ। सामग्री विश्लेषणका क्रममा यसमा प्रथमतः आगमनात्मक विधिको प्रयोग गरिएको छ भने आवश्यकताअनुसार निगमनात्मक, वर्णनात्मक तथा तुलनात्मक विधिको समेत उपयोग गरिएको छ।

प्राज्ञिक लेखनमा उद्धरणको प्रयोग

प्राज्ञिक लेखनमा उद्धरण (quotation) ले कुनै पनि स्रोतबाट ग्रहण गरिएका सामग्रीलाई बुझाउँदछ। कुनै पनि लिखित स्रोतबाट लिइएको सान्दर्भिक विचार, धारणा, दृष्टिकोण वा तथ्यलाई उद्धरण भनिन्छ (श्रेष्ठ, २०७७, पृ. ११६)। प्राज्ञिक लेखनमा उद्धरणले ज्ञानप्राप्तिको प्रविधिलाई बुझाउँछ। प्राज्ञिक लेखनमा उद्धरणहरूको प्रयोग महत्वपूर्ण हुन्छ किनभने एकोहोरो रूपमा आफ्नै धारणा वा विचारको प्रस्तुतिले मात्र अनुसन्धातालाई तथ्यमा पुऱ्याउन सक्दैन र यस्तो अध्ययनको विश्वसनीयता पनि हुँदैन। उद्धरणको प्रयोग कतिबेला गरिन्छ भन्ने सम्बन्धमा प्लोटनिक (२००२) को भनाइ महत्वपूर्ण देखिन्छ। उनले कुनै सामग्रीको भाषा विशेष गरी आकर्षक, प्रभावशाली र स्मरणयोग्य लागेमा, आफ्नो विषयको विश्वसनीयता वा तार्किकताको पुष्टिका लागि आधिकारिक समर्थनको आवश्यकता परेमा, आफ्नो विषयको थप विश्लेषणका लागि उपयुक्त भएमा तथा कसैको विचार वा तर्कसँग पैरवी गर्नुपरेमा उक्त सामग्रीलाई उद्धरणका रूपमा प्रयोग गरिन्छ (प्लोटनिक, सन् २००२, पृ. १)। कुनै विद्वान् विशेषको भनाइ वा विचार पनि उद्धरण हो। छोटकरीमा भन्नुपर्दा आफ्नो विचारलाई समर्थन र प्रमाणित गर्नु तथा कुनै स्थापित कुरालाई खण्डन गर्नु उद्धरणको प्रयोजन हो। उद्धरणले अध्ययनको परिमाण/परिधि निर्धारण पनि गर्दछ। यसले साहित्यिक चोरी रोक्न मद्दत गर्दछ। उद्धृत सामग्रीले दर्शकलाई आकर्षण गर्न र अध्ययनको प्रमाण थप्न सक्छ। गुरुपरम्परालाई मान्यता दिन, विद्वान्को आदर गर्न र आफ्नो अध्ययनको परिमाण देखाउन पनि उद्धरणको प्रयोग गरिन्छ। अङ्ग्रेजीमा अभिलेखीकरणअन्तर्गत उद्धरणको प्रयोग, कोष्टकीय सन्दर्भ टिप्पणी तथा सन्दर्भ सामग्रीको उचित व्यवस्थापनका लागि 'एपिए स्टाइल गाइड' (APA Style Guide), 'एमएलए स्टाइल गाइड' (MLA Style Guide), 'सिकागो स्टाइल गाइड' (Chicago Style Guide), 'हार्भर्ड स्टाइल गाइड' (Harvard Style Guide), 'एमएचआरए स्टाइल गाइड' (MHRA Style Guide), 'ओएससिओएलए स्टाइल गाइड' (OSCOLA Style Guide), 'भानकोभर स्टाइल गाइड' (Vancouver Style Guide) आदि विभिन्न शैली वा ढाँचा विकसित छन् (काउलफिल्ड, सन् २०२४)। नेपाली भाषा तथा साहित्यको अध्ययनमा एपिए र एमएलए शैलीलाई आधार बनाइएको पाइन्छ र तीमध्ये पनि हाल एपिए शैलीको प्रयोग बहुधा हुने गरेको छ। एपिए तथा एमएलए दुवैले उद्धरणलाई शीर्ष वा आलङ्कारिक उद्धरण (Display Quotation), प्रत्यक्ष उद्धरण (Direct Quotation), अप्रत्यक्ष उद्धरण (Indirect Quotation) गरी तीनवटा प्रकारमा छुट्याएको पाइन्छ।

शीर्ष उद्धरणको प्रयोग

शीर्षकसँग सम्बद्ध कुनै विशिष्ट प्रकारको उद्धरण नै शीर्ष उद्धरण हो। कसैको प्रसिद्ध भनाइ, सूक्ति र सारगर्भित वाक्यहरू शीर्ष उद्धरणअन्तर्गत पर्दछन्। एपिए तथा एमएलए दुवै शैलीअनुसार शीर्षकभन्दा तल वा लेखको सिरानमा यस्तो उद्धरण राखेर पनि प्राज्ञिक लेखन वा अनुसन्धान सुरु गर्न सकिन्छ, जस्तै-

एपिए तथा एमएलए शैलीअनुसार शीर्ष उद्धरणको नमुना

क्षत्रीको छोरो यो पाउ छुन्छ, धिनले छुँदैन;

मानिस ठूलो दिलले हुन्छ जातले हुँदैन।

महाकवि लक्ष्मीप्रसाद देवकोटा

नेपालीमा पनि प्राज्ञिक लेखनमा शीर्ष उद्धरणको प्रयोग गर्ने चलन छ। यस्तो उद्धरणको व्याख्या विश्लेषण गरिँदैन तर यो अनुसन्धेय विषयसँग सम्बद्ध भने हुन्छ। यस्तो उद्धरण दिँदा उद्धरण चिह्न (Quotation Marks) तथा सन्दर्भ टिप्पणीको प्रयोग गर्नुपर्दैन र सन्दर्भसामग्री सूचीमा पनि त्यसको प्रविष्टि उल्लेख गर्नुपर्दैन।

प्रत्यक्ष उद्धरणको प्रयोग

कसैको भनाइ वा तथ्यलाई जस्ताको तस्तै राखिएको उद्धरण प्रत्यक्ष उद्धरण हो। कुनै पनि प्राथमिक तथा द्वितीयक स्रोतबाट सिधै लिइएका उद्धरण यसअन्तर्गत पर्दछन्। यसमा तथ्य सम्बद्ध कुनै पनि कुरालाई परिवर्तन गर्न मिल्दैन। प्रत्यक्ष उद्धरणको प्रयोग गर्दा वर्णविन्यास (spelling), पदावली (phrase) र विरामचिह्न उही हुनुपर्छ। तथ्य गल्ती देखिएमा पनि त्यसलाई सच्याएर लेख्न पाइँदैन। तथ्यगत गल्ती भएका ठाउँमा गल्तीको सङ्केतक [एवमेव/sic] दिइन्छ, जस्तै- गुरुप्रसाद मैनाली [एवमेव/sic] आधुनिक नेपाली गद्य कविताका प्रवर्तक हुन्। प्रत्यक्ष उद्धरणमा शब्द र वाक्य छोड्न वा हटाउन सकिन्छ। यस्तो गर्नुपरेमा शोधको भाषामा प्रयोग गरिने चिह्न 'पिरियड' (./period) उल्लेख गर्नुपर्छ। वाक्यांश हटाइएमा तीन पिरियड (...) र वाक्य हटाइएमा चार पिरियड (....) चिह्न दिनुपर्छ। नेपालीमा भने हाल वाक्यांश र वाक्य दुवै हटाउँदा तीन पिरियड (...) कै प्रयोग गर्ने चलन छ। प्रत्यक्ष उद्धरण दुई प्रकारका हुन्छन् : छोटो प्रत्यक्ष उद्धरण (Short Direct Quotation) र लामो प्रत्यक्ष उद्धरण (Long/Block Direct Quotation)।

(क) छोटो प्रत्यक्ष उद्धरण

एपिए (APA) शैलीले उनन्चालिस (३९) शब्दसम्मका उद्धरणलाई छोटो प्रत्यक्ष उद्धरण मानेको छ र त्यस्तो उद्धरणलाई दोहोरो उद्धरण चिह्नको प्रयोग गरी अनुच्छेदभित्रै राख्नुपर्ने मान्यता राखेको छ। एमएलए (MLA) शैलीअनुसार भने चार (४) पङ्क्तिसम्मलाई छोटो प्रत्यक्ष उद्धरण मानेको पाइन्छ र त्यसलाई अनुच्छेदभित्रै राख्ने मान्यता रहेको छ। यसमा पनि उद्धरणलाई उद्धरण चिह्नभित्रै राखिन्छ।

एपिए शैलीअनुसार छोटो प्रत्यक्ष उद्धरणको नमुना

‘सावित्रीको बाख्रो’ कथाको समाख्याताले कथासंसारभित्रै पात्रका रूपमा उपस्थित भएर द्रष्टा वा साक्षीको भूमिका निर्वाह गरेको छ। उसले कथाकी मुख्य पात्र सावित्रीको कथा भनेको छ। यस क्रममा उसको व्यक्तित्व, सामाजिक पृष्ठभूमि एवम् दृष्टिकोण अभिव्यक्त भएको छ, र यसबाट उसको वाच्यत्व पहिचान गर्न सकिन्छ : “एक दिन एक मित्र-सज्जन आए। कुरा-कहानी हुन थाल्यो। मेरो खिल्ली उडाउन थाले- ‘केको लेखक बन्नुभएको ? भुट्टा प्रेम, मोह, ममताको कुरा लेख्नुहुन्छ। स्वास्नी छँदै छैन, प्रेम पनि भए गरेको कतै देखिँदैन ! लेखिएका जम्मै कुरा कित्तापी प्रेम मात्र इत्यादि” (भिक्षु, २०२४, पृ. १)। यसमा लेखकप्रतिको कसैको धारणा विषयका रूपमा आएको छ। यसमा समाख्याताको व्यक्तित्व प्रदर्शित छ। लेखकका रूपमा रहेको समाख्याता आफैप्रति गरिएको टिप्पणीको वर्णनमा केन्द्रित छ। यसबाट ऊ लेखक भएको र आफ्नो लेखनमा माया प्रेमको विषयलाई अभिव्यक्त गर्ने खालको भएको जानकारी पाइन्छ।

उपर्युक्त नमुनामा उनन्वालिस शब्दलाई आधार मानेर अनुच्छेदभित्रै दोहोरो उद्धरण चिह्न दिएर उद्धरणको प्रयोग गरिएको छ। यसमा अनुच्छेदको नियमितता वा गतिमा आधारित भई आवश्यकताअनुसार छोटो प्रत्यक्ष उद्धरणको प्रयोग भएको छ। यसमा उद्धरण चिह्नपछि मात्र सन्दर्भ टिप्पणी दिएर पूर्णविराम दिइएको छ।

एमएलए शैलीअनुसार छोटो प्रत्यक्ष उद्धरणको नमुना

‘सावित्रीको बाख्रो’ कथाको समाख्याताले कथासंसारभित्रै पात्रका रूपमा उपस्थित भएर द्रष्टा वा साक्षीको भूमिका निर्वाह गरेको छ। उसले कथाकी मुख्य पात्र सावित्रीको कथा भनेको छ। यस क्रममा उसको व्यक्तित्व, सामाजिक पृष्ठभूमि एवम् दृष्टिकोण अभिव्यक्त भएको छ, र यसबाट उसको वाच्यत्व पहिचान गर्न सकिन्छ : “एक दिन एक मित्र-सज्जन आए। कुरा-कहानी हुन थाल्यो। मेरो खिल्ली उडाउन थाले- ‘केको लेखक बन्नुभएको ? भुट्टा प्रेम, मोह, ममताको कुरा लेख्नुहुन्छ। स्वास्नी छँदै छैन, प्रेम पनि भए गरेको कतै देखिँदैन ! लेखिएका जम्मै कुरा कित्तापी प्रेम मात्र इत्यादि (भिक्षु, २०२४ : १)।” यसमा लेखकप्रतिको कसैको धारणा विषयका रूपमा आएको छ। यसमा समाख्याताको व्यक्तित्व प्रदर्शित छ। लेखकका रूपमा रहेको समाख्याता आफैप्रति गरिएको टिप्पणीको वर्णनमा केन्द्रित छ। यसबाट ऊ लेखक भएको र आफ्नो लेखनमा माया प्रेमको विषयलाई अभिव्यक्त गर्ने खालको भएको जानकारी पाइन्छ।

उपर्युक्त नमुनामा एमएलए शैलीअनुसार चार पङ्क्तिसम्मलाई आधार मानी अनुच्छेदभित्रै दोहोरो उद्धरण चिह्न दिएर छोटो प्रत्यक्ष उद्धरणको प्रयोग गरिएको छ। यसमा एपिएभन्दा फरक ढङ्गले सन्दर्भ टिप्पणी तथा अन्तिम वाक्यको पूर्णविरामलाई समेत उद्धरण चिह्नभित्र राखिएको छ। त्यसैले सूक्ष्म रूपले हेर्दा एपिए र एमएलए शैलीअनुसार छोटो प्रत्यक्ष उद्धरणको प्रयोगमा भिन्नता देखिन्छ।

(ख) लामो प्रत्यक्ष उद्धरण

एपिए शैलीअनुसार चालिस (४०) शब्द वा सोभन्दा माथिको उद्धरण लामो प्रत्यक्ष उद्धरणअन्तर्गत पर्दछ र यसलाई उद्धरण चिह्नको प्रयोग नगरी अनुच्छेदभन्दा तल/बाहिर राख्नुपर्ने मान्यता रहेको छ। यसरी

राख्दा सुरुवाट आधा (१/२) इन्च खाली ठाउँ (space) छोडेर राख्नुपर्छ, भन्ने मान्यता रहेको छ। यस्तै एमएलएअनुसार चार (४) पङ्क्तिभन्दा माथिको उद्धरण लामो प्रत्यक्ष उद्धरण मानिन्छ, र यसलाई उद्धरण चिह्न नदिई अनुच्छेदबाहिर/तलपट्टि मार्जिनबाट चार(४) खाली ठाउँ (space) दिएर राख्नुपर्ने मान्यता रहेको छ।

एपिए शैलीअनुसार लामो प्रत्यक्ष उद्धरणको नमुना

सङ्केन्द्रणमा पाठको केन्द्रीकरणका रूपमा समाख्यानात्मक सूचनाको अभिमुखीकरण एवम् प्रतिबन्ध कसले र कसरी गरेको छ, भन्ने कुरा महत्त्वपूर्ण हुन्छ। यस दृष्टिले हेर्दा प्रस्तुत कथामा समाख्याता 'म' ले आफ्नै अनुभवका आधारमा समाख्यानात्मक सूचनाको अभिमुखीकरण एवम् प्रतिबन्ध गरेको छ। भोक्ता पात्रका रूपमा रहेको पात्र सङ्केन्द्रकमार्फत समाख्यानात्मक सूचना सङ्केन्द्रित भएकाले यसमा आन्तरिक सङ्केन्द्रण विधिको प्रयोग भएको छ। मुख्यतः पात्र सङ्केन्द्रकमार्फत आफ्नै संज्ञान वा अनुभवका आधारमा समाख्यानात्मक सूचनालाई पाठकका मस्तिष्कसम्म सार्ने प्रविधिको प्रयोग यस कथामा भएको छ :

सुबोध मकहाँ बराबर आउनुहुन्थ्यो। आशवासन दिनुहुन्थ्यो। माया दर्साउनुहुन्थ्यो तर पनि मैले अत्यन्त शून्यता र रिक्तता अनुभव गर्थे। लोग्नेको अभाव महसुस गर्थे। त्यो सिङ्गै घर मलाई सुरुङ जस्तै लाग्थ्यो। जिन्दगीमा धेरै कुरा हराए जस्तै थिए। यसरी मैले आफू र छोराछोरीलाई साह्रै असुरक्षित अवस्थामा पाएँ। मैले सुरक्षा चाहन्थेँ। टेक्ने हाँगाको खोजीमा थिएँ म। मायाको निर्मल आकाश चाहन्थेँ म। लाग्थ्यो, संसारमा एउटा कोही त माया गर्ने पुरुष चाहिन्छ, जुन माया शारीरिकभन्दा मानसिक रूपमा ज्यादा होस्। यसैको चाहनाले च्यापेर अनायास म सुबोधलाई बढी माया र सम्मान गर्न थालेथेँ। उहाँ नै हुनुहुन्थ्यो मेरो दुःख र सुखमा साथ दिनुहुने र मकहाँ बराबर सहानुभूति देखाउन आउनुहुने (श्रेष्ठ, २०६५, पृ. ११)।

एमएलए शैलीअनुसार लामो प्रत्यक्ष उद्धरणको नमुना

सङ्केन्द्रणमा पाठको केन्द्रीकरणका रूपमा समाख्यानात्मक सूचनाको अभिमुखीकरण एवम् प्रतिबन्ध कसले गरेको छ र कसरी गरेको छ, भन्ने कुरा महत्त्वपूर्ण हुन्छ। यस दृष्टिले हेर्दा प्रस्तुत कथामा समाख्याता 'म' ले आफ्नै अनुभवका आधारमा समाख्यानात्मक सूचनाको अभिमुखीकरण एवम् प्रतिबन्ध गरेको छ। भोक्ता पात्रका रूपमा रहेको पात्र सङ्केन्द्रकमार्फत समाख्यानात्मक सूचना सङ्केन्द्रित भएकाले यसमा आन्तरिक सङ्केन्द्रण विधिको प्रयोग भएको छ। मुख्यतः पात्र सङ्केन्द्रकमार्फत आफ्नै संज्ञान वा अनुभवका आधारमा समाख्यानात्मक सूचनालाई पाठकका मस्तिष्कसम्म सार्ने प्रविधिको प्रयोग यस कथामा भएको छ :

सुबोध मकहाँ बराबर आउनुहुन्थ्यो। आशवासन दिनुहुन्थ्यो। माया दर्साउनुहुन्थ्यो तर पनि मैले अत्यन्त शून्यता र रिक्तता अनुभव गर्थे। लोग्नेको अभाव महसुस गर्थे। त्यो सिङ्गै घर मलाई सुरुङ जस्तै लाग्थ्यो। जिन्दगीमा धेरै कुरा हराए जस्तै थिए। यसरी मैले आफू र छोराछोरीलाई साह्रै असुरक्षित अवस्थामा पाएँ। मैले सुरक्षा चाहन्थेँ। टेक्ने हाँगाको खोजीमा थिएँ म। मायाको निर्मल आकाश

चाहन्थे म । लाग्थ्यो, संसारमा एउटा कोही त माया गर्ने पुरुष चाहिन्छ, जुन माया शारीरिकभन्दा मानसिक रूपमा ज्यादा होस् । यसैको चाहनाले च्यापेर अनायास म सुबोधलाई बढी माया र सम्मान गर्न थालेथे । उहाँ नै हुनुहुन्थ्यो मेरो दुःख र सुखमा साथ दिनुहुने र मकहाँ बराबर सहानुभूति देखाउन आउनुहुने (श्रेष्ठ, २०६५, पृ. ११) ।

अप्रत्यक्ष उद्धरणको प्रयोग

कुनै पनि स्रोतबाट जस्ताको तस्तै नल्याई भावानुवाद गरेर अथवा सार खिचेर ल्याइएको सामग्रीलाई अप्रत्यक्ष उद्धरण भनिन्छ । यसमा कसैको भनाइ, तथ्य वा सन्दर्भित सामग्रीलाई मूल स्वरूपमा राखिँदैन । अप्रत्यक्ष उद्धरण शब्दान्तरित (Paraphrased) भएकाले यसमा उद्धरण चिह्न आवश्यक पर्दैन । अन्य भाषाबाट अनुवाद गरिएको वा समभाषाकै सामग्रीलाई शब्दान्तरण गरिएको उद्धरण यसप्रकारको उद्धरण हो । यसलाई छोटो प्रत्यक्ष उद्धरण जस्तै अनुच्छेदभित्रै अनुच्छेदको प्रवाह नबिग्रने गरी राखिन्छ, तर उद्धरण चिह्नको प्रयोग भने यसमा गरिँदैन । यसको प्रयोग एपिए तथा एमएलए दुवै शैलीमा उस्तै हुन्छ । सन्दर्भ टिप्पणीको प्रयोगमा मात्र यी दुई शैलीका बिच अन्तर देखिन्छ ।

एपिए शैलीअनुसार अप्रत्यक्ष उद्धरणको नमुना :

प्रासङ्गिक घटना एवम् विमर्शले कथालाई कथनयोग्य बनाउँछन् र त्यो पाठकका लागि रुचिपूर्ण हुन्छ । त्यसैले कथनीयतालाई कथालाई रुचिपूर्ण बनाउने आस्वाद्य एवम् कलात्मक तत्वका रूपमा लिन सकिन्छ । बरोनि (सन् २०१४) ब्रुनरकै धारणामा सहमत देखिन्छन् । उनले कथनीयतालाई साहित्यका स्थापित मापदण्डको उल्लङ्घन गर्ने प्रासङ्गिक तत्वका रूपमा लिँदै यो विशेष गरी प्रासङ्गिक घटना एवम् विमर्शहरूमा निर्भर रहन्छ भन्ने मान्यता राखेको पाइन्छ (पृ. १) । उनले कथनीयतालाई विशिष्ट घटना वा सन्दर्भको विशिष्ट अर्थका रूपमा प्रस्तुत गर्दै पाठकले पत्ता लगाउने महत्त्वपूर्ण प्राप्ति भएको धारणा राखेका छन् । उनले सङ्केत गरेको विशिष्ट अर्थलाई ब्रुनरले औँल्याएको सारकै रूपमा लिन सकिन्छ । कथनीयता समाख्याताहरूद्वारा निर्धारण गरिएका विशिष्ट घटनाको प्रकृतिमा निर्भर रहन्छ । महत्त्वपूर्ण वा आश्चर्यजनक र विशिष्ट सन्दर्भमा कथन गर्न उपयुक्तताका रूपमा यसले कथालाई विन्दु प्रदान गर्छ (बरोनि, सन् २०१४, पृ. १) ।

उपर्युक्त नमुनामा अनुच्छेदको प्रवाह कायम हुने गरी दुई ठाउँमा अप्रत्यक्ष उद्धरणका रूपमा बरोनिको भनाइ उद्धृत गरिएको छ । यसमा बरोनिको भनाइलाई शब्दान्तरण गरी अप्रत्यक्ष रूपमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

कोष्ठकीय सन्दर्भ टिप्पणीको प्रयोग

प्रयुक्त उद्धरणहरूको प्रामाणिकताका लागि पाठभित्रै यथास्थानमा कोष्ठकीय टिप्पणी प्रयोग गर्नुपर्ने हुन्छ । यस्तो टिप्पणीलाई अन्तर्पाठ कोष्ठकीय टिप्पणी (in text parenthetical citation notes) पनि भनिन्छ । उद्धरणको प्रयोगपछि त्यसको विश्वसनीयता वा प्रामाणिकताका लागि अन्तर्पाठ कोष्ठकीय टिप्पणीको प्रयोग गरिन्छ, र यसको विस्तृत विवरण सन्दर्भ सामग्रीसूचीमा दिइन्छ । अन्तर्पाठ कोष्ठकीय

टिप्पणीअन्तर्गत उद्धरण समावेश भएको ग्रन्थ वा लेखको लेखकको थर, ग्रन्थ वा लेखको प्रकाशन वर्ष र पृष्ठ (लेखको थर/अन्तिम नाम, प्रकाशन वर्ष, पृ.) गरी तीनवटा कुरा रहन्छन् ।

एपिए शैलीअनुसार अन्तर्पाठ कोष्ठकीय टिप्पणीको नमुना

एपिए अन्तर्पाठ कोष्ठकीय टिप्पणीअन्तर्गत उद्धरणमा लेखकको अन्तिम नाम र प्रकाशन वर्ष समावेश हुन्छ, र स्रोत उद्धृत गर्दा पृष्ठ नम्बर पनि समावेश गर्नुपर्छ । यसमा तीन जना लेखकसम्म भए सबैको थर उल्लेख गरिन्छ, र तीन जनाभन्दा बढी भए पहिलो लेखकको मात्र थर उल्लेख गरेर 'र अरू' उल्लेख गरिन्छ । उद्धरणसँगै माथि अन्तर्पाठ कोष्ठकीय टिप्पणी दिइएको छ । यहाँ उद्धरणविना नै नमुना प्रस्तुत गरिएको छ :

(भिक्षु, २०२४, पृ. १), (बरोनि, सन् २०१४, पृ. १), बरोनि (२०१४) (पृ. १), (आचार्य, अवस्थी र गौतम, २०४८)

मूलस्रोत अप्राप्य भएको खण्डमा मूलस्रोतको सामग्री/उद्धरण प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रूपमा कुनै द्वितीय स्रोतबाट लिँदा भने दुवै स्रोत उल्लेख गरेर अन्तर्पाठ कोष्ठकीय टिप्पणी राख्नुपर्छ । एटनको व्याकरणको उद्धरण बालकृष्ण पोखरेलको पाँचसय वर्षबाट उल्लेख गर्दा यसप्रकारको अन्तर्पाठ कोष्ठकीय टिप्पणीको प्रयोग हुन्छ, जस्तै- (एटन, २०००, उद्धृत पोखरेल २०२५) । यसमा पृष्ठ उल्लेख गर्नु पर्दैन ।

एमएलए शैलीअनुसार अन्तर्पाठ कोष्ठकीय टिप्पणीको नमुना

(भिक्षु, २०२४ : १), (बरोनि, सन् २०१४ : १), बरोनि (२०१४) (पृ. १), (बरोनि : १)

अन्तर्पाठ कोष्ठकीय टिप्पणीअन्तर्गत एपिए र एमएलए शैलीमा सामान्य अन्तर रहेको पाइन्छ । यसमा एपिए शैलीमा प्रकाशन वर्षपछि अल्पविराम चिह्न/कमापछि पृष्ठको सङ्क्षिप्त रूप (पृ.) लेखेर पृष्ठसङ्ख्या दिइन्छ, भने एमएलए शैलीमा प्रकाशन वर्षपछि सापेक्ष चिह्न दिएर पृष्ठको सङ्क्षिप्त रूप (पृ.) नलेखी पृष्ठसङ्ख्या दिइन्छ । यससम्बन्धी उदाहरण माथि उद्धरणको प्रयोगसँगै दिइएको छ ।

सन्दर्भ सामग्रीसूचीको प्रयोग

प्राज्ञिक लेखनका क्रममा प्रयोग गरिएका वा आधार लिइएका सम्पूर्ण सन्दर्भसामग्रीको विवरण नै सन्दर्भ सामग्रीसूची हो । यसलाई प्राज्ञिक लेखनअन्तर्गत प्रयोग गरिएका पुस्तक, शोधप्रबन्ध, जर्नल आदिको क्रमबद्ध एवम् व्यवस्थित रखाइका रूपमा बुझ्न सकिन्छ । यसमा उद्धरणका रूपमा, पूर्वकार्यको समीक्षामा वा अन्य प्रसङ्गमा प्रयुक्त वा आधार लिइएका सन्दर्भ सामग्रीको पूर्ण विवरण उल्लेख गरिन्छ, । नेपालीमा सन्दर्भ सामग्रीसूची एपिए वा एमएलए ढाँचामा वर्णानुक्रमअनुसार व्यवस्थित गरिन्छ । सन्दर्भ सामग्री सूचीअन्तर्गत मुख्यतः निम्नलिखित कुरा पर्दछन् :

(क) **लेखक** : लेखकको पूरा नामलाई ३,१,२ अर्थात् थर (surname), पहिलो नाम (first name) र मध्यनाम (middle name) को क्रममा राख्ने ।

(ख) **शीर्षक** : ग्रन्थ/जर्नलको नाम वा लेखको शीर्षक उल्लेख गर्ने ।

(ग) संस्करण : ग्रन्थ वा जर्नलको प्रथम संस्करणबाहेक अन्य संस्करणको उल्लेख गर्ने ।

(घ) प्रकाशन विवरण : प्रकाशन स्थान, प्रकाशक र प्रकाशन मिति दिने ।

प्रकाशन विवरणअन्तर्गत प्रकाशन स्थान, प्रकाशकको नाम, प्रकाशन मिति पर्दछन् । सन्दर्भसामग्री सूचीमा पुस्तकको विवरण दिँदा यी तीन कुराको अनिवार्य रूपमा विवरण दिनुपर्छ । यदि कुनै ग्रन्थमा यी विवरण नभएमा प्रकाशन स्थान नभएको (no publication place), प्रकाशक नभएको (no publication), प्रकाशन मिति नभएको (no publication date) भनेर लेख्नुपर्दछ ।

एउटै व्यक्तिको कृतिको प्रकाशन एकै सालमा भएमा यसप्रकार उल्लेख गर्नुपर्दछ :

(श्रेष्ठ, दयाराम, २०७० क, पृ. १०)

(श्रेष्ठ, दयाराम, २०७० ख, पृ. ११२)

व्यक्तिको नाम र प्रकाशन वर्ष एउटै भएमा यसप्रकार उल्लेख गर्नुपर्दछ :

(शर्मा, मोहनराज २०६०, पृ. १५)

(शर्मा, [मोहनराज] २०६०, पृ. २५)

एपिए शैलीअनुसार सन्दर्भसामग्री सूचीकरण

हाल अङ्ग्रेजीमा एपिए शैलीको सातौँ संस्करण प्रयोगमा छ । यसमा छैटौँ संस्करणमा रहेको प्रकाशन स्थानलाई हटाइएको छ । नेपालीमा भने एपिएको छैटौँ संस्करणलाई नै आधार बनाइएको पाइन्छ । नेपालीमा नेपाली भाषाको विशेषता एवम् विशिष्टतालाई मध्यनजर गरी केही परिमार्जन गरेर एपिए शैलीको छैटौँ संस्करणअनुसार सन्दर्भ सामग्रीसूचीको व्यवस्थापन गर्ने गरेको पाइन्छ । यसमा एकरूपता भने पाइँदैन । कतिपयले प्रकाशन मितिपछि र अन्य आवश्यक ठाउँमा अङ्ग्रेजीमा जस्तै डट चिह्न (.) दिने गरेको पाइन्छ । यो नेपाली भाषाका सन्दर्भमा उपयुक्त होइन । नेपाली भाषामा चिह्न प्रयोगको आफ्नै विशेषता छ । नेपालीमा एपिए वा एमएलए जुनसुकै शैलीलाई हुबहु प्रयोग गर्न सम्भव हुँदैन । त्यसैले यी शैलीलाई आधार मानी नेपाली भाषामा अनुकूलन गरेर सन्दर्भसामग्री सूचीको प्रयोग गर्नु उपयुक्त हुन्छ । नेपाली भाषाका लागि मौलिक एवम् मानक शैली निर्माण गर्नुपर्ने आवश्यकता पनि रहेको छ । नेपालीमा एपिए शैलीमा आधारित भई निम्नानुसारको सन्दर्भसामग्रीको सूचीकरणको प्रयोग बढी हुने गरेको पाइन्छ, र यो नेपाली भाषाका सन्दर्भमा उपयुक्त पनि देखिन्छ :

एपिए शैलीअनुसार सन्दर्भसामग्री सूचीकरणका नमुना

● **एकल लेखनको पुस्तक**

भिक्षु, भवानी (२०२४), *आवर्त*, ललितपुर : साभा प्रकाशन ।

शर्मा, मोहनराज (२०५०), *कथाको विकास प्रक्रिया* (दोस्रो संस्क.), ललितपुर : साभा प्रकाशन ।

● सहलेखनको पुस्तक

तिमसिना, डिल्लीराम र भँडारी, माधव (२०१८), *हाम्रो साहित्य र साहित्यकारहरू : एक ऐतिहासिक अध्ययन*, थाडरूप-एकचेपा (फिदिम) : प्रेमजनक पुस्तकालय ।

शर्मा, मोहनराज र लुइटेल, खगेन्द्रप्रसाद (२०६२), *शोधविधि* (दोस्रो संस्क.), ललितपुर : साभा प्रकाशन ।

● सम्पादित पुस्तक

आचार्य, नरहरि, अवस्थी, महादेव र गौतम, देवीप्रसाद (सम्पा.) (२०४८), *नेपाली कथा, भाग-२*, ललितपुर : साभा प्रकाशन ।

प्रधान, कृष्णचन्द्रसिंह (सम्पा.) (२०२५), *साभा समालोचना*, ललितपुर : साभा प्रकाशन ।

श्रेष्ठ, दयाराम (सम्पा.) (२०५७), *नेपाली कथा* (भाग-४) (दोस्रो संस्क.), ललितपुर : साभा प्रकाशन ।

● अनूदित पुस्तक

गोर्की, मेक्सिम (२०७१), *आमा* (राजेन्द्र कार्की, अनु.) धरान : आभा प्रकाशन प्रा. लि.।

● जर्नल एवं अन्य पत्रिकाको लेख

गैरे, गोपालप्रसाद (२०७७), श्रव्यदृश्य काव्य नाटकमा मौलिकता, *सरस्वती सदन*, (३) १ पृ. ३३-४४ ।

शर्मा, खेमलाल (२०७०, असोज ५) नेपाली समालोचना, *गोरखापत्र* ।

● सम्पादित पुस्तकभित्रको लेखरचना

गौतम, देवीप्रसाद (२०६८), सङ्कथन विश्लेषण, सम्पा. राजेन्द्र सुवेदी र लक्ष्मणप्रसाद गौतम, *रत्न बृहत् समालोचना सैद्धान्तिक खण्ड*, (अङ्क १, पृ. ५७०-५९१), काठमाडौं : रत्न पुस्तक भण्डार ।

श्रेष्ठ, भागीरथी (२०६५), 'मातृत्व', सम्पा. ऋषिराज बराल र कृष्णप्रसाद घिमिरे, *नेपाली कथा भाग ३*, (चौथो संस्क.), काठमाडौं : साभा प्रकाशन ।

● डिओआई (DOI) सहितको जर्नल लेख

चौलागाईं, प्रेमप्रसाद (२०८१), भाषिक सृष्टिप्रक्रियामा अँ को भूमिका, *सरस्वती सदन*, १०, ७६-८५, <https://doi.org/10.3126/ss.v10i1-2.68621>

गौतम, तुलसीप्रसाद (२०८१), उत्तरवर्ती नेपाली कवितामा सीमान्तीय चेतना, *सरस्वती सदन*, १०, ६५-७५, <https://doi.org/10.3126/ss.v10i1-2.68619>

- **शोधप्रतिवेदन**

अधिकारी, रन्जु (२०८०), *पारिजातका कथामा नारीवाद* (अप्रकाशित स्नातकोत्तर शोधपत्र), त्रिचन्द्र क्याम्पस, त्रिभुवन विश्वविद्यालय ।

लुइटेल्, गोविन्दप्रसाद (२०८१), *नेपाली मनोविश्लेषणात्मक कथामा समाख्यान* (अप्रकाशित विद्यावारिधि शोधप्रबन्ध), त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय, डिनको कार्यालय, कीर्तिपुर ।

- **सरकारी प्रकाशन सामग्री**

नेपाल सरकार (२०७२), *नेपालको संविधान*, काठमाडौं : संसद सचिवालय ।

- **विद्युतीय माध्यमका सामग्री**

नाम्दुङ, जीवन (२०००), *समकालीन नेपाली समालोचना*, www.exoticindiaart.com

- **शब्दकोश**

प्रज्ञा बृहत् नेपाली शब्दकोश, (दसौं संस्क., २०७५), काठमाडौं : नेपाल प्रज्ञा प्रतिष्ठान ।

आप्टे, शिवराम (सन् १९६९), *संस्कृत-हिन्दी कोश* (दोस्रो संस्क.), बनारस : मोतीलाल बनारसीदास ।

एपिए शैलीअनुसार सन्दर्भ सामग्रीसूचीकरण गर्दा पुस्तक, पत्रपत्रिका वा जर्नल र शोधप्रतिवेदनको नामलाई इटालिक गर्नुपर्छ । यसमा छ जनासम्म लेखकहरू भएमा प्रत्येकको थर र नाम दिएर सबैको विवरण उल्लेख गर्नुपर्छ भने छजनाभन्दा बढी भएमा पहिलो लेखकको मात्र थर, पहिलो नाम र मध्यनाम दिएर 'र अरू' लेख्नुपर्छ । नेपालीमा भने तीन जनासम्म लेखकको विवरण दिएर 'र अरू' लेख्ने चलन छ ।

एपिए छैटौं शैलीअनुसार अङ्ग्रेजी सन्दर्भ सामग्रीसूचीका केही नमुना

Abbott, H. P. (2002). *The Cambridge Introduction to Narrative*. Cambridge : Cambridge University Press.

Bal, M. (1985). *Narratology : Introduction to the Theory of Narrative*, Trans. Christine van Boheemen. Toronto : University of Toronto Press.

Eliot, T. S. (2015). *The poems of T. S. Eliot : Vol. 1. Collected and uncollected poems* (Ricks, C., & McCue, J., Eds.). London, England: Faber & Faber.

Smith, J. & Robert, K. B. (2018, December 30). Tips for improving academic performance. Retrieved from <https://www.academics.com/academic-performance-tips>.

एपिए सातौँ शैलीअनुसार अङ्ग्रेजी सन्दर्भ सामग्रीसूचीका केही नमुना

Abbott, H. P. (2002). *The Cambridge Introduction to Narrative*. Cambridge University Press.

Bal, M. (2017). *Narratology : Introduction to the theory of narrative* (4th ed.). University of Toronto Press.

Barnet, S., Bellanca, P., & Stubbs, M. (2013). *A short guide to college writing*. Pearson Education.

एमएलए शैलीअनुसार सन्दर्भसामग्री सूचीकरणका नमुना

एमएलए शैलीको हाल नवौँ संस्करण प्रचलनमा छ। नेपालीमा यसको हुबहु प्रयोग नगरेर केही अनुकूलन गरी प्रयोग गर्ने गरेको पाइन्छ। यसका केही नमुनाहरू यस प्रकार छन् :

भिक्षु, भवानी, *आवर्त*, ललितपुर : साभा प्रकाशन, २०२४ ।

शर्मा, मोहनराज, *कथाको विकास प्रक्रिया*, दोस्रो संस्क., ललितपुर : साभा प्रकाशन, २०५० ।

शर्मा, मोहनराज र खगेन्द्रप्रसाद लुइटेल्, *शोधविधि*, दोस्रो संस्क., ललितपुर : साभा प्रकाशन, २०६२ ।

गैरे, गोपालप्रसाद, “श्रव्यदृश्य काव्य नाटकमा मौलिकता”, *सरस्वती सदन*, वर्ष ३, अङ्क १, २०७७, पृ. ३३-४४ ।

एमएलए शैलीअनुसार अङ्ग्रेजी सन्दर्भ सामग्रीसूचीकरणका केही नमुना

Abbott, H. Porter. *The Cambridge Introduction to Narrative*. 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2008. Print. Cambridge Introductions to Literature.

Smith, Ali. “The Universal Story.” *The Penguin Book of the Contemporary British Short Story*, edited by Philip Hensher, Penguin Books, 2018, pp. 99–107.

निष्कर्ष

प्राज्ञिक लेखनमा अभिलेखीकरण पद्धतिले लेखनलाई व्यवस्थित गर्दछ। यो प्राज्ञिक लेखनको आधारभूत विषय र द्योतक पनि हो। प्राज्ञिक लेखन तर्क पद्धतिमा आधारित वस्तुपरक, व्यवस्थित एवम् वैज्ञानिक लेखन भएकाले यो नियमबद्ध हुन्छ। अभिलेखीकरण पद्धतिले प्राज्ञिक लेखनको यही नियमबद्धतालाई बुझाउँदछ। प्राज्ञिक लेखनमा आफ्ना विचारसँगै अरूका विचारको मन्थनबाट निष्कर्षमा पुगिने हुनाले उद्घरण, कोष्ठकीय टिप्पणी तथा सन्दर्भसामग्रीको प्रयोग अनिवार्य हुन्छ। कुनै पनि लिखित स्रोतबाट लिइएको तथ्य उद्घरण हो। आफ्नो विषयको विश्वसनीयता वा तार्किकताका लागि उद्घरणका प्रयोग गरिन्छ। कोष्ठकीय सन्दर्भ टिप्पणीले उद्घरणको आधिकारिकतालाई पुष्टि गर्दछ, भने कोष्ठकीय सन्दर्भ

टिप्पणीसम्बद्ध जानकारीको पूर्ण विवरण सन्दर्भ सामग्रीको सूचीकरण हो। अभिलेखीकरण पद्धतिको समुचित प्रयोगबाट नै उपयुक्त प्राज्ञिक लेखन गर्न सम्भव हुन्छ। अभिलेखीकरण पद्धतिको उचित व्यवस्थापनका लागि अङ्ग्रेजीमा थुप्रै निर्देशिका वा शैली विकसित भए पनि मूलतः एपिए र एमएलए शैली प्रचलनमा रहेका पाइन्छन्। नेपाली भाषा तथा साहित्यको अध्ययनमा एपिए र एमएलए दुवै शैलीलाई अपनाइए पनि अहिले एपिए शैलीको प्रयोग बढ्दो देखिन्छ। त्रिभुवन विश्वविद्यालयअन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागले पनि यसलाई नै आधिकारिक रूपमा प्रयोगको आधार बनाएको पाइन्छ। एपिए वा एमएलए जुनसुकै शैलीलाई नेपालीमा यथावत् रूपमा ग्रहण गर्न नसकिने हुनाले पनि नेपाली भाषाका लागि छुट्टै अभिलेखीकरण पद्धतिको आवश्यकता देखिन्छ। यसका लागि हाल प्रयोगको अवस्था र नेपाली भाषाको अनुकूलताका दृष्टिले एपिए शैलीलाई आधार मानी त्यसलाई अनुकूलन गर्नु उपयुक्त हुन्छ। यस अध्ययनले त्यसका निम्ति एउटा सैद्धान्तिक आधार दिएको छ।

सन्दर्भ सामग्रीसूची

त्रिपाठी, वासुदेव (२०६८), *साहित्य सिद्धान्त : शोध तथा सिर्जन विधि*, काठमाडौं : पाठ्यसामग्री प्रकाशन ।

बन्धु, चूडामणि (२०७०), *अनुसन्धान तथा प्रतिवेदन लेखन* (दोस्रो संस्क.), काठमाडौं : रत्न पुस्तक भण्डार ।

लुइटेल्, गोविन्दप्रसाद (२०८०) शोधप्रस्ताव र यसका अङ्गहरूका बिचको अन्तर्सम्बन्ध, *सरस्वती सदन*, 7 (1-2), 72–91. <https://doi.org/10.3126/ss.v7i1-2.65976>

शर्मा, मोहनराज र लुइटेल् खगेन्द्रप्रसाद (२०६२), *शोधविधि* (तेस्रो संस्क.) ललितपुर : साभा प्रकाशन ।

श्रेष्ठ, दयाराम (२०७७), *साहित्यको अनुसन्धान व्यवस्थापन* (अनुसन्धान दर्शन), काठमाडौं : शिखा बुक्स ।

श्रेष्ठ, भागीरथी (२०६५), 'मातृत्व', सम्पा. ऋषिराज बराल र कृष्णप्रसाद घिमिरे, *नेपाली कथा भाग-३*, (चौथो संस्क.), काठमाडौं : साभा प्रकाशन ।

American Psychological Association. (2009). *Publication manual of the American Psychological association* (6th ed.)

American Psychological Association. (2020). *Publication manual of the American Psychological association* (7th ed.)

Baroni, R. (2007). *La Tension narrative. Suspense, curiosite et surprise*. Paris : Seuil.

Baroni R. (2014). Tellibility. In, Huhn. Peter et al. (eds). *the living handbook of narratology*.Hamburg : Hamburg University. URL

<http://www.lhn.uni-hamburg.de/article/tellability>

Caulfield, J. (2022, November 07). *Citation Styles Guide | Examples for All Major*

Styles. Scribbr. Retrieved November 1, 2024, from <https://www.scribbr.com/citing-sources/citation-styles/>

Creswell, J. (1998). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five traditions*. Thousand Oaks, California : Sage Publications.

Creswell, J. (2003). *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*. Thousand Oaks, California: Sage Publications.

Efron, S. E., & Ravid, R. (2018). *Writing the literature review : A practical guide*.

Franklin, M.I. (2012). *Understanding Research: Coping with the Quantitative-Qualitative Divide*. London and New York: Routledge.

Graff, G. & Birkenstein, C. (2014). *They say/I say : The moves that matter in academic writing*. New York and London : W.W. Norton & Company.

Herrman, C.S. (2009). "Fundamentals of Methodology", a series of papers On the *Social Science Research Network* (SSRN), online.

Kothari,C.and M.R. 2014. *Research Methodology Methods And Techniques*.3rd ed.New Delhi : New Age international (p) Ltd.

Kumar, R. (2011). *Research methodology : A step-by-step guide for beginners*. Los Angeles: SAGE.

MLA handbook for writers of research paper (9th ed.)(2009).The Modern Language Association of America.

Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research & evaluation methods* (3rd edition). Thousand Oaks, California : Sage Publications. Plotnic J. Using Quotations. <http://www.writing.utoronto.ca/images/stories/Documents/quotations.pdf>

Silverman, David (Ed). (2011). *Qualitative Research: Issues of Theory, Method and Practice*, Third Edition. London, Thousand Oaks, New Delhi, Singapore: Sage Publications Soeters, Joseph; Shields, Patricia and Rietjens, Sebastiaan. 2014. *Handbook of Research Methods in Military Studies* New York: Routledge.

Streefkerk, R. (2024, January 17). *How to Create or Generate APA Reference Entries (7th edition)*. Scribbr. Retrieved November 1, 2024, from <https://www.scribbr.com/apa-style/reference-entry/>